

НА ПОШАНУ ВИДАТНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВЦЕВИ С. І. ДОРОШЕНКУ

УДК 811.161.2'06

В. С. Калашник

НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ СТИЛІСТ

Стаття присвячена науковому доробку одного з провідних українських лінгвістів другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Сергія Івановича Дорошенка – працям зі стилістики й культури мовлення, зокрема техніки мовлення усного. Значущість цієї частини творчого його доробку актуалізувала видатна дослідниця в галузі стилістики й ортології Н. Бабич. Питання техніки усного мовлення Н. Бабич розглядає в контексті завдань риторики, і надійною базою їхньої успішної реалізації вона вважає насамперед ґрунтовні професійні знання з фонетики, які мав професор Дорошенко.

Ключові слова: стилістика й культура мовлення, техніка усного мовлення, С. І. Дорошенко.

Kalashnyk V. S. Prominent Stylist. *The article is devoted to the scientific work of one of the leading Ukrainian linguists of the second half of the XX – beginning of the XXI century Serhii Ivanovych Doroshenko – works in stylistics and speech culture, in particular oral speech technology. The significance of this part of his creative work was actualized by the outstanding researcher in the field of stylistics and orthology N. Babych. The issue of the technique of oral speech N. Babych considers in the context of the tasks of rhetoric, and a reliable basis for their successful implementation, she believes primarily sound professional knowledge of phonetics, which Professor Doroshenko had. In one of his manuals in grammatical stylistics Pr. Doroshenko considered the peculiarities of oral and written speech, monologue and dialogical, mass and personal one. He showed what tools of morphology and syntax to use in different speech situations, emphasized the expediency of their usage for the implementation of the plan, to reveal the topic of conversation.*

It is worth emphasizing that in the materials of this manual, attention is focused on emotionally expressive means (with shades of deminutives, solemnity, humor, lowliness, roughness, etc.) in their comparison with stylistically neutral.

In the practice of Professor S. Doroshenko one of the basic features was constant attention to the quality of speech. And everything written by him, and oral communication with colleagues and pupils, we consider to be exemplary in terms of normativity and completeness of the linguistic form of expression of thought.

Key words: *stylistics and speech culture, oral speech technology, S. I. Doroshenko.*

У великому науковому спадку одного з провідних українських лінгвістів другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Сергія Івановича Дорошенка на окрему увагу заслуговують праці зі стилістики й культури мовлення, зокрема техніки мовлення усного. Зовсім не випадково значущість цієї частини творчого його доробку актуалізувала видатна дослідниця в галузі стилістики й ортології Н. Бабич, справедливо зауваживши, що проблеми відповідних галузей знань лише видаються прикладними, доступними кожному мовцеві, а «насправді – це часто „річ у собі”, про яку не можна впевнено сказати, як застерігає цей поважний учений, „це правильно, а оце неправильно”»

(Бабич, 2014:366). Питання техніки усного мовлення Н. Д. Бабич розглядає в контексті завдань риторики, і надійною базою їхньої успішної реалізації вона вважає насамперед ґрунтовні професійні знання з фонетики, які мав професор Дорошенко. Можна продовжити цю думку й щодо граматики, передусім синтаксису, де вчений був повним володарем таїни моволаду й носієм багатих смислових відтінків уживання різних граматичних форм і конструкцій. У цьому зв'язку нагадаємо про один із вартісних посібників зі стилістики граматичної (Дорошенко, 1985), адресований учням, які починають опановувати секрети мовної майстерності у сферах суспільного й приватного спілкування. Автор розглянув особливості мовлення усного й писемного, монологічного й діалогічного, масового й особистого. При цьому він показує, які засоби морфології й синтаксису доцільно використовувати в різних мовленнєвих ситуаціях, наголошує на доцільності їхнього вживання для реалізації задуму, для розкриття теми розмови. Варто підкреслити, що в матеріалах посібника увагу зосереджено на емоційно-експресивних засобах (з відтінками пестливості, урочистості, гумористичності, зниженості, згрублості та ін.) у їх зіставленні зі стилістично нейтральними.

У рецензійному огляді Н. Д. Бабич, використаному нами в цьому пошанному слові, не можемо оминати підсумкового положення колеги-рецензента про важливий підхід професора С. І. Дорошенка до проблеми мовної культури: «Оскільки і культура, і техніка усного мовлення ґрунтуються на лексичних, орфоепічних та граматичних нормах літературної мови, вчений-педагог наголошує на необхідності розмежовувати не лише правильне / не-правильне, а ще добре / недобре, якісне / неякісне, майстерне / примітивне мовлення тощо» (Бабич, 2014: 367). І ще одну оцінку – узагальнення мовної особистості автора цитованої вище праці хочемо навести в цьому невеликому відгуку на велику ділянку творчої діяльності незабутнього Сергія Івановича: «Так переконливо, доказово поєднувати в одному навчальному предметі елементи кількох дисциплін: психології, етики, естетики мови і норм спілкування — може тільки вчений-методист високого рівня і багатющого досвіду» (Бабич, 2014: 368–369). До сказаного немає чого додавати, адже саме багатством змісту й глибиною розуміння порушеної проблеми відзначаються всі праці визнаного Метра українського мовознавства, представника започаткованої О. О. Потебнею Харківської філологічної школи.

У практичній діяльності професора С. Дорошенка однією з базових ознак була постійна пильна увага до якості мовлення. І все написане ним, і усне спілкування з колегами та вихованцями вважаємо взірцевим з погляду нормативності й довершеності мовної форми висловлення думки. І в складі державної екзаменаційної комісії, і в спеціалізованій раді із захисту дисертацій редагування Сергієм Івановичем висновкових положень завжди було найбільш авторитетним і, звичайно, прийнятним.

Мовна особистість професора С. І. Дорошенка і як дослідника, і як педагога належить, зокрема на рівні стилістики й ортології, до вершинних здобутків вітчизняної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бабич Н.** «Наука не оперує поняттям правильно – неправильно» (замість рецензій) // *Лінгвістичні студії : на пошану корифею : Збірник наукових праць і вітань із нагоди 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Сергія Івановича Дорошенка*. Харків, 2014. С. 366–369.
2. **Дорошенко С. І.** Граматична стилістика української мови. К. : Рад. шк., 1985. 200 с.
3. **Дорошенко С. І.** Основи культури і техніки усного мовлення : Навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2-е вид., перероб. і доп. Харків : «ОВС», 2002. 144 с.

REFERENCES

1. **Babych, N.** (2014). «Nauka ne operuie ponattiam pravylno – nepravylno» (zamiest retsenzii) [*Science does not use the concept correctly – wrong (instead of reviews)*]. *Kharkiv* [in Ukrainian].
2. **Doroshenko, S.I.** (1985). Hramatychna stylystyka ukrainskoi movy [*Grammatical stylistics of the Ukrainian language*]. *Kharkiv* [in Ukrainian].
3. **Doroshenko, S.I.** (2002). Osnovy kultury i tehnyky usnoho movlennia [*Fundamentals of culture and techniques of oral speech*]. *Kharkiv* [in Ukrainian].

Калашиник Володимир Семенович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; майдан Свободи 4, 61022, Харків, Україна.

Tel.: + 38 (057) 707-54-58 (служб.); (0572) 94-93-97 (дом.)

E-mail: kafedra_ukr_movy@karazin.ua

Kalashnyk Volodymyr Semenovych – Doctor of Philology, Professor, Ukrainian Language Department, V. N. Karazin Kharkiv National University; Svobody Sq., 4, 61022, Kharkiv, Ukraine.

Надійшла до редакції 14 березня 2019 року